

Danmarks ældste selvbiografi

Af Lars Bisgaard

Langfredag i året 1455 gik en ung mand nervøst rundt i Roskilde Domkirke. Det var præsten Bo Madsen. Han stammede fra Ribe, men havde i flere år opholdt sig i Roskilde i det håb at gøre karriere ved domkirken. Indtil videre havde det været uden held. Men det var netop det, som måske snart ville ændre sig. Bo Madsen havde fået foretræde for kongen, en audiens, der var kommet i stand ved hjælp af så prominente skikkelser som domkirkens provst (kongens kansler) og ridderen Johan Oxe. Sidstnævnte kendte Bo fra sin studietid i Erfurt. Aftalen var, at hr. Bo skulle foreslå at læse messer for majestæten, sjælemesser, som skulle synges i Roskilde Domkirke og betales med renterne af en ubebygget grund, som de sammensvorne allerede havde udset sig. Det var med andre ord et nøje planlagt fremstød for den unge mand. Da han var blevet ældre, beskrev han selv episoden med følgende ordvalg:

Da Tid og Lejlighed var gunstig til at frembringe min Bøn om hin Jord paa Fredagen, der var Langfredag, fik jeg med hine nysnævnte ærværdige Mænd, Hr Cantsleren og Johan Oxe, foretræde for hans kgl. Majestæt, der netop spadserede i Abildgaarden tæt sønden ved St. Lucii Kirkegaard, og ved deres Bistand naaede jeg straks alt, hvad jeg ønskede og haabede [...]¹

Dette lille tidsbillede er et af mange levende øjeblikke i Bo Madsens beretning. Og det er ikke en hvilken som helst beretning. Det er faktisk den ældste selvbiografi, som kendes på dansk grund. Ikke forfattet af en adelig højt på strå, heller ikke af en højtstående gejstlig, men nedskrevet af en simpel vestjyde fra kirkens lavere hierarki. Tilmed er erindringerne kun i ringe grad benyttet og indgår f.eks. ikke i standardoversigten over tidlige selvbiografier, indsamlet af Harald Ilsøe.² Da Ilsøe fik Bo Madsens beretning forelagt i 2014, godtog han den straks, velvidende at den ville skubbe den hidtil ældste væk fra tronen, nemlig

1 Her gengivet i Henry Petersens oversættelse, s. 340. For fuld reference se note 7.

2 Harald Ilsøe: *555 danske selvbiografier og erindringer: en kronologisk fører med referater til trykte selvbiografier forfattet af personer før 1790*, København 1988.

Tyge Krabbes notitser om hans unge år ved kong Hans' hof, nedfældet i midten af 1500-tallet.³ Detroniseringen kan synes tilfældig, men for mig at se spiller det middelalderlige samfunds mere åbne karakter her fint sammen med nutidens samfund: For vil den danske moderne selvforståelse ikke helst være, at vi er et enkelt og ukompliceret folk, og er det så ikke ganske bekvemt, at den første selvbiografi – lærd og nedskrevet på latin, som den også er – rent faktisk stammer fra en mand af folket?

I det følgende er det opgaven at kaste et grundigere lys over biografien fra Bo Madsens hånd. Det sker med det særlige formål at bringe mand og værk sammen og få forklaret, hvorfor den blev nedskrevet.

Håndskriftet og dets forfatter

At vi i dag har beretningen, kan vi takke Árni Magnússon for. Som ægte samler havde han en bred interesse. I det arkiv, han testamentarisk efterlod til Københavns Universitet, og som i dag kendes som Den Arnemagnæanske Samling, indgik en større dansk samling bestående af tre hoveddele. Den, der skal interessere os her, er arkivet fra Roskilde Domkapitel, gennem hvilket Bo Madsens erindringer er overleveret.⁴

De danske domkapitler overlevede reformationen og blev først nedlagt i 1660'erne efter tabet af Skåne, Halland og Blekinge. Nærværende arkiv forblev i Roskilde, indtil Arní Magnússon på et tidspunkt lånte det. På et hængende hår blev det reddet ud af hans bopæl, da København stod i brand i 1728. Det var næppe et komplet arkiv, som Magnússon havde lånt. Således ved man, at ærkedegnens breve allerede var skænket bort. Dertil kommer, at Magnússon selv viderelånte uspecificerede dele af arkivet til roskildebispen Christen Worm, hvis indbo gik tabt ved samme brand.⁵

Bo Madsens erindringer blev allerede trykt i 1800-tallet på foranledning af Henry Petersen fra Nationalmuseet. Hans interesse var den byggegrund, som hr. Bo modtog som vederlag for messerne, for det var den gamle kongsgård i byen. Den skrev han en artikel om i Historisk

3 Ilsoe 1988, nr. 1; Bjarne Mouridsen: »Danmarks første selvbiografiske tekst var tænkt som et eftermæle«, *Kristeligt Dagblad* 6. januar 2014.

4 Oversigten bygger på arkivbindene fra *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis*. (Repert.), Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen med Udtog af de hidtil utrykte, 1. rk., I-IV, udg. af Kr. Erslev m.fl., København 1894-1912; 2. rk., I-IX, udg. af William Christensen, København 1928-1939, hhv. 1, IV, s. 36-37 og 2, VIII, s. 41-43 og 517-521.

5 Repert., 2, VIII, s. 41 og 518.

Tilbage i Domkirken i Roskilde har man endnu det bogskab, hvori arkivet efter reformationen var opstillet. Det har både hylder til store pergamenter og mindre skuffer til papirstykker. Foto: Flemming G. Rasmussen, ROMU.

Tidsskrift, og heri gengav han erindringerne.⁶ Hverken i titel eller undertitel er selvbiografien nævnt. Derfor kom dens eksistens ikke bredt ud, og til litteraturhistorikernes fagmiljø kom den i hvert fald ikke.

1800-tallet havde ellers set en rivende interesse for selvbiografien som genre og dermed individets tilsynekomst i historien, og de store, europæiske nationer satte en ære i tidligt at have produceret sådanne. Men traditionelt blev erindringer knyttet sammen med deciderede personligheder så som franske Guibert af Nogent eller engelske Bede, og i den ramme kunne Bo Madsens ligefremme fortælling ikke indpasses. I Danmark har litteratur på latin også haft det svært, og det er først i de senere årtier, den har fået behørig opmærksomhed.⁷ Heri lå en anden årsag til ikke at tage fat om beretningen, for så vidt som nogen i virkeligheden var stødt på den. Først i de senere år har Bo Madsens fortælling vundet udbredelse.⁸

6 Henry Petersen: »Hvor laa Kongsgaarden i Roskilde? Et antikvarisk-topografisk Bidrag til Byens Historie«, *Historisk Tidsskrift*, 6/II (1889-1890), s. 319-358. Den oversatte biografi, s. 339-342, den latinske, s. 356-58.

7 For middelalderens latin senest forskningsprojekt *CML: Centre for Medieval Literature* 2011-2021 ved Syddansk Universitet.

8 Et udtog findes i *Roskilde bys historie – tiden indtil 1536*, bd. 1, red. Frans A. Birkebæk, Ernst Verwohlt og Mette Høj, Roskilde 1992, s. 314-15; Lars Bisgaard: »Nie-

Bo Madsens erindringer er skrevet på pergament. Pergament signalerer sædvanligvis vigtighed, fordi papir i 1400-tallet var en billigere løsning – så erindringerne skulle altså gemmes. Beretningen kunne være på et enkelt stykke – det måler 24,6 cm x 21,1 cm – og rummer ingen dekorative elementer. Arkets nederste godt en tredjedel er ikke benyttet og står ubeskrevet hen. Man kan ikke afvise, at mere var planlagt, f.eks. en besegling med trykt voks. Hr. Bos hånd er sikker og professionel. Det sammenpressede skriftstykke rummer f.eks. hele 31 linjer, og de fremstår velskrevne i gotisk skrift og sikkert adskilte. Det professionelle indtryk bestyrkes af de talrige forkortelser, som overalt er benyttet i teksten.

Forfatteren præsenterer sig i første linje som »Boecius Mathei.« I samme sætning føjes tre yderligere oplysninger til om ham: Han var ripenser af fødsel, indehaver af Helligtrekongeraltret og formand for sammenslutningen af præster i Roskilde, de evige vikarer. Da Roskilde Domkirke på intet tidspunkt er nævnt i denne indførende sætning, men blot underforstået, må hans primære publikum være at finde inden for samme domkirkes kreds.

Bo Madsen angiver ikke, hvornår han blev født. Grunden skal formentlig findes i selve biografiens struktur, for den episode, som blev gengivet i indledningen, er nemlig helt styrende for dens opbygning. Det betyder, at Bo Madsens liv før overtagelsen af kongens grund i Roskilde for så vidt bliver uvæsentlig og kun omtales, når det har relevans for at forstå eller perspektivere overdragelsen. Det gælder f.eks. hans studieår ved universitetet i Erfurt, hvor han i tre år var svoren broder med nævnte Johan Oxe. Universitetet i Erfurt, grundlagt 1392, var blevet et populært sted for skandinaver at søge hen. Af dets immatrikulationslister ses, at i året 1444 blev *Bohecius Mathei de Ripis* og *Johannes Petri de Selendia* optaget.⁹ Selvom slægtstilnavnet Oxe ikke er nævnt, så var Johan Oxe dog sjællænder fra godset Asserbo, og hans far hed vitterlig også Peder, så identifikationen er ret sikker.

Ridderen forblev livet igennem en vigtig skikkelse i Bo Madsens liv. Hans karriere faldt ved hoffet, og i 1480'erne, da han tjente som dronning Dorotheas hovmester, var han med til at bestille en evig ligbegængelse i Roskilde Domkirke for hendes afdøde husbond, der

derklerus und Frömmigkeit im spätmittelalterlichen Dänemark«, i *Klerus, Kirche und Frömmigkeit im spätmittelalterlichen Schleswig-Holstein*, red. Enno Bunz og Klaus-Joachim Lorenzen-Schmidt, Neumünster 2006, s. 51-63.

9 Ludvig Daae: *Matrikler over nordiske Studerende ved fremmede Universiteter*, Christiania [Oslo] 1885, s. 24. De to navne optræder lige efter hinanden på listen.

i levende live havde stiftet det store Helligtrekongers kapel (ikke at forveksle med Bo Madsens alter, som var placeret i hovedskibet). Det var Bo Madsen, der da kvitterede for de 2.000 mark, der fulgte med, og som blev ansvarlig for at føre ugentlige processioner til Christian I's grav ud i livet.¹⁰

Det samme gjaldt den anden, som hjalp til med at få kongen til at give hr. Bo byggegrunden i Roskilde, Oluf Mortensen af slægten Baden, domkirkens provst. Den unge præst oplyser selv, at han havde tjent denne i tre år forud for sit lykketræf.¹¹ Det oplagte gæt vil være som skriver, hans sikre hånd taget i betragtning. Siden avancerede Oluf Mortensen til at blive biskop over stiftet i 1461, en stilling, han bestred i 24 år. Forfremmelsen var næppe uheldig for Bo Madsen.

Dermed har vi opnået få, men dog sikre holdepunkter for Bo Madsens unge år. Han var i Erfurt fra 1444 og i hvert fald tre år frem, men kan være blevet i byen længere. I efteråret 1450 optrådte han rimeligvis som korvikar og sanger ved Roskilde Domkirke.¹² Alt ændrede sig imidlertid, da han blev alterpræst for kongen og fik en byggegrund i det centrale Roskilde. Men måske alligevel ikke helt på den måde, som den håbefulde mand havde regnet med. Der var nemlig ugler i mosen.

Snydt

Bo Madsens lykke var alt andet end gjort, for hans højtbetitlede venner havde spillet ham et puds. Da han tog ud for at besigtige byggegrunden, »med Fryd i Hjertet«, som han skriver, måtte han nemlig erfare, at den del af kongens grund, som han havde fået, ikke var byggemoden. Pladsen havde således længe ligget øde hen, og derfor var den »opfyldt med et vældigt Bjerg af Møg og Skarn, hidført alle vegne fra, fra Gader og Stræder, og fra Præstemænds og Borgermænds Gaarde«.¹³ Hans såkaldte venner og beskyttere havde simpelthen overdraget ham en af byens lossepladser. Bo Madsen var blevet taget ved næsen.

Nu var det i middelalderen sin sag på skrift at begynde at skælde

10 Jacob Langebek: *Scriptores Rerum Danicarum medii ævi.*, (SRD), bd. VI, København 1786, s. 595-596 (Repert. 2, 21. nov. 1487, 6159). Se videre J.O Arhnung: *De hellige tre kongers kapel ved Roskilde Domkirke 1459-1536*, København 1964, s. 98-103. Et udateret brev herom [1486-1494, 5. jan.], se Repert. 2, 12744.

11 Petersen 1889-90, s. 339.

12 SRD, VI, s. 593, 23. sept 1450. Repert., 1, 8005. »Boetius Succentor«. Navnet Bo var ikke så almindeligt, hvorfor det antages, at nævnte person er identisk med Bo Madsen. Jf. Gunnar Knudsen og Marius Kristensen (red.): *Danmarks gamle Personnavne*, bd. 1, København 1936-1940, s. 138.

13 Petersen 1889-1890, s. 340.

sine foresatte ud, og slet ikke kongen, som var med i narrestregen. Bo Madsen vælger da også en helt anden strategi. Bedre end at klynke er en oprejt pande. Derfor vendes det grove puds på hovedet i skriftet og bliver konsekvent skildret, som omgivelserne så det. Og her er det en god historie. Hør bare ordvalget:¹⁴

En Spottefugl sagde: Ikke ville jeg rejse mig for en saadan Byggeplads, hvis jeg lå godt. En anden sagde: Jeg brød mig ikke om den, om jeg saa kunde faa den gratis. Atter en Anden værdsatte den til en Hvid eller en Penning.

Tre gange får hans modstandere ordet, og tre gange håner de ham. Med dette velkomponerede og bibelske greb er scenen sat. For i alle gode historier er det jo sådan, at den, der ler sidst, ler bedst. Og det vidste Bo Madsen, da han nedskrev sin fortælling, at han ville komme til. Derfor kan han skildre de ydmygende stunder, der fulgte, med overlegent overskud. For som man kan forestille sig, blev hans kamp med lossepladsen et tilløbsstykke for byens folk. Og her er det, erindringerne for alvor får værdi med billeder fra præstens slidsomme kamp¹⁵:

Jeg lod mig ikke røre af Sligt, men skred med Kraft til at rydde Pladsen. En Dag i løbet af det første Fjerdingaar lejede jeg over 40 Arbejdere og alene Vogne til Tospand. Klærke, Præster og Munke stimlede sammen for at se paa, hvad der foregik, og enhver af dem kastede deres Kapper og arbejdede med, saalænge han kunde. Paa den Dag forslog knap tre Tdr. Øl; de tømtes til Bunden. De øvrige Dage i Forsommeren lejede jeg en Dag to, en anden tre Arbejdere.«

Roskilde var fyldt med gejstlige, og det har nok givet genlyd i den lille stiftsby, at førstestanden kunne være en del af det arbejdende folk. Under alle omstændigheder er det blændende skildret. Bo Madsens pengepung forbigås ubemærket, for det har krævet sin mand at betale så mange daglejere, vogne, heste og øltønder. Enten havde han sparet godt op eller haft sine støtter, det får stå hen. Den slags nøgterne forhold er nemlig ikke forenelige med anslaget. Det er det ekstraordinære, der træder i forgrunden, tydeligst i det store ølforbrug på dagen med de

14 Petersen 1889-1890, s. 340-41.

15 Petersen 1889-1890, s. 341.

mange arbejdere. Små 400 liter blev fortæret, uden man tør sige, hvor mange der var om at tømme de 131,5 liter store tønder.

Men møgbunken var større, end selv en spektakulær indsats kunne betvinge. Meget større. I de næste passager af biografien indrømmer Bo Madsen, at han måtte stride med affaldet i hele fem år! Det er et bjerg af tid. En af årsagerne har givetvis været, at hans finanser ikke slog til i længden. Man må derfor beundre, at vestjyden ikke gav op og kapitulerede. Han er ærlig nok til at skrive, at han nød godt af et bierhverv som skolelærer. I fritimerne fik han de unge mennesker til at give en hånd med, eller hvordan man nu skal formulere det, når tvang skildres som hjælp. Den årelange kamp er kogt ned til en eneste sætning:¹⁶ »Thi 5 Aar igjennem har jeg tidt og mange Gange med de unge Mennesker, jeg opdrog, brugt Fritimerne til at arbejde ved Hjælp af Hjulbøre, så Sveden perlede.« Tiden med hest og vogn var afløst af trillebør. Det var blevet de små bidrags tid, og opgivelse lurede.

Oprejsningen

I 1460'erne begyndte det at lysne for Bo Madsen. Hans gamle foresatte Oluf Mortensen blev som nævnt biskop i 1461. Christian I havde i året forinden skænket ham den resterende del af jorden, der hørte til kongsgården, beliggende ved Bondetinget et stykke vest for domkirken. Der er næppe tvivl om, at det især var denne del, som Bo havde sat næsen op efter tilbage i 1455, men til hans fortrydelse havde triumviratet altså snedigt skilt grunden ad, noget, der i dag ikke kan ses på grund af lakuner i Bo Madsens adkomstbrev.¹⁷ Lakuner, som kan være opstået, fordi den gode præst igen og igen har læst de onde linjer med støtte af fingeren. Ejerskiftet fra konge til bisp var imidlertid til fordel for hr. Bo, for de to fik nu en fælles interesse i at få ryddet op på den engang sammenhængende grund. Et fingerpeg herom er det, at hr. Bo i 1466 for første gang omtales som evig vikar.¹⁸ Det sker tilmed i en alvorlig sag om intern uro i kirken og med kongens tilstedeværelse. Her er hr. Bo udset som vidne. Også selvbiografien peger på fremgang efter de magre år. »I det derpaa følgende Aar byggede jeg det store Hus med to Indgange og syv Bjælkerum«. Den onde tid var brudt. Den nye bolig beskrives blot som bygget. Der står intet om, hvad den skulle bruges til. Det kan dog næppe have været alene til Bo selv, for så var der jo

16 Petersen 1889-1890, s. 341.

17 Repert., 2, 469. Gavebrevet til biskoppen er dateret 15. juni 1460, 1154.

18 SRD, VIII, s. 418-22, 21. okt. 1466.

stadigvæk ingen indtægter til stillingen, så udlejning er meget mere sandsynligt. Det vil også stemme overens med bygningens to døre.

Da stillingen som formand for de løst ansatte præster ved domkirkens altre blev ledig, fik hr. Bo den. Det var den post, han havde smykket sig med i biografiens indledning, altså prior for de evige vikarer. Evige vikarer tog sig primært af private messestiftelser, hvis formål var at være til gavn for sjælenes frelse i almindelighed og stifternes i særdeleshed. Donatorernes navne blev nævnt i bønnerne, som indgik i disse messer, som en dertil hyret præst læste eller sang. De mest populære messer var dem, der blev forrettet på årsdagen for en afdød stifters sjæl, og det særlige ved dem var, at der burde indgå lige så mange præster, som den pågældende kirke aflønnede. For Roskilde Domkirke var det temmelig mange. De skulle så hver især læse en messe ved deres alter i forbindelse med processionen til afdødes grav. Som disse messer i kølvandet på Den Sorte Død blev mere og mere populære, blev det i stigende grad svært for store gejstlige institutioner at vide, hvilken præst der på en given dag ville kunne være til stede. Det søgte man at løse ved at oprette interne sammenslutninger, som skulle sikre, at flest muligt tog del i de repetitive begængelser.

I første ombæring kom kalenterne til. Det var gejstlige sammenslutninger, eller gilder, om man vil, som enten organiserede sig på tværs af en by, eller på tværs af hierarkiet inden for en domkirke. I Roskilde er et sådant kalente dokumenteret i 1389.¹⁹ En domkirke var imidlertid en tung organisation at styre, og tendensen gik derfor mod mindre grupperinger, som i kraft af egne statutter og med tilsyn ovenfra kunne varetage opgaven. Det blev til de evige vikarer i egen organisation: evige, fordi de messer, de forrettede, i princippet aldrig skulle ophøre; vikarer, fordi de var løst ansatte præster, som ikke havde sognepræstens *cura animarum*.

I 1450 er prioren for de evige vikarer nævnt første gang, men da han samtidig også var prior for kalentet, var de endnu ikke blevet udskilt.²⁰ De evige vikarers statutter fra kollegiatskirken Vor Frue i København er omtalt første gang på samme tid, uden de af den grund behøver at

19 *Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen*, (DGLM), bd.1, red. C. Nyrup, København 1899-1890, s. 306-309. Om kalenter, se Lars Bisgaard: »Det middelalderlige kalente – et bindeled mellem kirke og folk«, i *Konge, kirke og samfund. De to øvrighedsmagter i dansk senmiddelalder*, red. Agnes Arnórsdóttir, Per Ingesman og Bjørn Poulsen, Aarhus Universitetsforlag 2007, s. 443-470.

20 SRD, VI, s. 592-93; Repert. 1, 8005, 23. sept. 1450. De evige vikarers prior var også kalentets. Se Repert., 2, 22, 4. april 1451.

have haft selvstændighed.²¹ Vedtægterne fra Roskilde er først bevaret i en efterreformatorsk udgave og har ændret sig flere gange. Et tegn på øgede beføjelser var det, da Oluf Mortensen i 1470 gav vikarerne en kopi af domkirkens store nekrologium.²² I København var der kommet nye statutter til i 1468, og de indskærpede bl.a. mødepligten til ligbegængelser.²³ Netop i nekrologiet var anført navnene på alle dem, som domkirken var forpligtet til at huske på deres dødsdag, hvilket er et indicium for, at samme sag var oppe at vende i Roskilde.

Da de evige vikarers gilde igen bliver nævnt i 1481, var Bo Madsen blevet dets prior, og da han aldrig omtales som leder af kalentet (denne blev hentet fra kannikernes rækker), har de på dette tidspunkt opnået selvstændighed.²⁴ Hans udnævnelse må være sket efter 1478, for i dette år bærer han alene titlen evig vikar.²⁵ Endnu i 1494 var hr. Bo dets prior, men i 1495 er han afløst af en anden.²⁶ Han kan være trådt tilbage, sådan som det begyndte at kunne ske på dette tidspunkt for gejstlige, eller mere sandsynligt, at han var død. For selvbiografiens nedskrivningstidspunkt har det den konsekvens, at det kan afgrænses til at falde en gang mellem 1478/1481 og 1494.

Hr. Bos gravsten er bevaret uden dog at være intakt. Den latinske indskrift lyder i oversættelse: »Her ligger Bo Madsen, prior for de evige (vikarer), I Herrens år 1481.« Stenen er hugget af det statusprægede gotlandske kalksten.²⁷

Selvom den skildrede karriere måske ikke lyder af meget, så kunne det ses på både hr. Bos embede og hans byggegrund. Til Helligtrekonger alter indkøbte han en ny messehagel i 1475 for 30 mark. Det var en pris, der svarede til næsten to års løn. Dertil fik han det ordnet sådan, at endnu en donor fik messelæsning ved altret, som de evige vikarer i fællesskab var forpligtet på at holde.²⁸ Og på byggegrunden? Ja, her havde hovedbygningen fra 1460'erne fået følgeskab af flere. Den tidlige bygning lå mod syd, og mod vest lå nu fire salgsboder, som var til

21 DGLM, bd. 1, s. 348-353.

22 SRD, VI, s. 597-98.

23 H.F. Rørdam: *Kjøbenhavns Kirker og Klostere i Middelalderen*, København 1863, s. 218-220. Her specielt s. 220: »Hvis nogen, naar der er Procession for en død, ikke kommer, inden Processionen gaar ud af Kirkegaardens Port, skal han kun have halv Andel af Indtægten«.

24 Repert. 2, 4825-26, 4. marts 1481. Det er sandsynligvis sket ved statutrevisionen 1468-70.

25 Repert. 2, 4316, 16. nov. 1478.

26 Repert. 2, 7827, 3. feb. 1495. Hans afløser var Hogen Pedersen.

27 Se Danmarks Kirker, Københavns Amt, III, 4 (Roskilde Købstad), 2024.

28 Petersen 1889-1890, s. 342.

udlejning. Mod nord stod køkkenet og formentlig også det bryggers og bagers med delvist muret kælder, som selvbiografien omtaler. Endelig lå mod øst en bygning med to lofter og en stald. Forvandlingen var fuldbgyrdet.

Selvbiografiens formål

Begrebet selvbiografi eksisterede ikke i middelalderen, men det forhindrede ikke folk i at skrive om deres liv. Guibert af Nogents selvbiografiske skrift var en blanding af erindringer, bekendelser og en krønike. Forbilledet for mange gejstlige var Augustins bekendelser, også selvom Heinrich Suso og Mechtild af Magdeburg med tiden skabte en mere mystisk tradition. I forhold til de nævnte biografier stiler Bo Madsen ikke nær så højt. Hans beretning er formet over det, han kendte, og kort sagt var det det middelalderlige brev. Her anførtes det altid i indledningen, hvem der udstedte det, og til slut kom beseglingen. Som det erindres, var der sat plads af til dette på pergamentet, selvom den aldrig fandt sted. Denne lighed har forfatteren givetvis forventet, at hans publikum kunne genkende og satte pris på. Ligesom så mange andre middelalderlige tekster var hans beretning som skabt til at læse højt.

Fortællingens hovedanliggende er at se tilbage på, hvordan en ubemidlet præst fik en byggegrund, og hvordan han ved hårdt slid fik den bebygget og derved gjorde sit alter rigt. I den forstand er det institutionshistorie på mindste niveau, der fortælles. Havde den kun været rettet til hans efterfølger i embedet, kunne Bo Madsen nøjes med at skrive en opgørelse over altrets værdier, men hvis målgruppen er de evige vikarers gilde som helhed ved domkirken, tager sagen sig anderledes ud. Ikke alle kendte priorens baggrund, men det kunne de komme til ved at høre hans historie.

Det er et tilbagevendende træk ved de middelalderlige breve, at ting bliver skrevet ned for bedre at huskes, ganske som f.eks. også med helgenberetninger. Bo Madsens biografi begynder med ordene: »For at det kan bevares i Efterkommernes Erindring« og slutter: »Dette har jeg nedskrevet med det Haab, at mine Eftermænd velviligen ville mindes mig og inderligen bede til Herren for mig i deres Messer.«²⁹ Referencen til de andre evige vikarer er her helt tydelig, både som tilhørere, men også som dem, der engang ville forrette messer til gavn for skribenten. Det sidste skal tages helt bogstaveligt, for nekrologiet, som var nøglen for vikargildets virke, fik med tiden også Bo Madsens navn indskrevet.

29 Petersen 1889-1890, s. 339 og 342.

Det sker under måneden februar, men uden anført dato.³⁰ Det er dette træk af alvor forbundet med et lige så tydeligt stænk af humor eller glæde ved livet, som giver selvbiografien sin helt særlige karakter.

Bo Madsens brødre i de evige vikarers gilde ville le, når de hørte om deres priors kamp med affaldsbjergene. Eller rettere deres tidligere prior. For der er grund til at tro, at selvbiografien var tiltænkt at blive læst op efter hans død. For som alle gilder holdt også de evige vikarer flere fester i løbet af året, fester, hvor man mindedes de døde af gildet. I særlig grad blev gildets velgørere mindet. For disse blev der drukket en skål, og en stille bøn sendt af sted til dem i det hinsides.³¹

Hr. Bo fortjente en sådan ære. Han havde forøget embedets værdi drastisk ved sit alter, og en del af dets indtægter tilfaldt endda brødrene i fællesskab til deling. Dertil havde han rejst en gård ganske tæt ved domkirken, hvor der var plads til boliger til brødrene. At se det som en slags kollektiv er nok for langt at gå, men gården var dog bestyret af den til enhver tid siddende prior i gildet.³² Boligmangel var et tilbagevendende problem for vikarerne, og de skulle immervæk være ved domkirken til messelæsning, når solen stod op, både sommer og vinter, så boliger tæt ved var i høj kurs. Bo Madsens liv var værd at lytte til, for han havde forbedret arbejdsforholdene for en præstegruppe, der var vant til at skulle klare sig selv i kirkens bund.

Perspektiver

Moralen i selvbiografien er, at hjælp til selvhjælp inden for egne rækker lønner sig. Den lære supplerer tjenestens logik, hvor en tro tjener må afvente sin herres velgerninger. I Bo Madsens tilfælde endte denne tillid tilmed i bedrag. Derimod er der ingen kritik af systemet som sådan. Evige messer er i princippet en god ting, og præster kan begå sig i det. I længden trak denne holdning dog ikke det længste strå, for i det tilstundende reformationsrøre, hvor nadversyn og troen på mekaniske velgerninger kom under beskydning, vandt de nye tanker udbredt støtte blandt de evige vikarer.

Men selvbiografien kan også ses i et andet lys. Tiden efter Den Sorte Døds gentagne åreladninger af menneskeliv har moderne forsk-

³⁰ SRD, VI, s. 594.

³¹ Lars Bisgaard: *De glemte altre. Gildernes religiøse rolle i senmiddelalderens Danmark*, Syddansk Universitetsforlag 2001, s. 83-103.

³² Tolkningen understøttes af, at de fire boder i 1568 var lærerboliger, en funktion, som blev tillagt de evige vikarer efter reformationen. J.O Ahrnung: *Roskilde Domkirkes kapitelsbog 1568*, København 1965, s. 146 og 238.

ning set som begyndelsen til et mere åbent samfund.³³ Bo Madsens karriere skildrer denne tendens overbevisende. I 1450 var han endnu en del af kortjenesten i domkirken. Så blev han ansat i provstens geledder og mente snart, han var berettiget til forfremmelse. Den mening delte hans foresatte ikke, og han havnede i kannikernes affaldsbunker. Men han lod sig ikke slå ud, fik formentlig også mere hjælp, end han selv skriver, og snart kunne hans gamle mester, der nu var blevet biskop, se nytten af at udskille de evige vikarer i eget samfund, så en lignende initiativrigdom kunne udgå herfra. Også den opgave løftede Hr. Bo øjensynligt eksemplarisk. Derved var en ny stor præstegruppe godt på vej til at etablere sig under bedre forhold, helt i pagt med det åbne samfunds logik.

33 Per Ingesman, Agnes Arnórsdóttir og Bjørn Poulsen: »Mod en magtudredning for det danske samfund i senmiddelalderen«, i Arnórsdóttir, Ingesman og Poulsen 2007, s. 557-582.